

Hoe bijdragen aan een verduurzaming en diversifiëring van de creatieve en culturele industrie in Brussel?

Hoe bijdragen aan een
verduurzaming en diversifiëring
van de creatieve en culturele
industrie in Brussel?

- > De culturele en creatieve sector in Brussel is een belangrijke economische sector.
- > Werk in de culturele en creatieve sector is vaak gekenmerkt door onzekerheid en precariteit, maar tegelijkertijd een hoge arbeidstevredenheid.
- > De culturele en creatieve sector is slechts in zeer beperkte mate socio-demografisch divers. Dit valt voor een belangrijk deel te verklaren door de projectmatige en precaire structuur van de culturele en creatieve arbeidsmarkt, maar tevens ook door processen van sociale en culturele uitsluiting.
- > Artiesten met een migratie-achtergrond ervaren verschillende obstakels om de gevestigde creatieve arbeidsmarkt te betreden. Als gevolg hiervan ontwikkelen ze uiteenlopende strategieën om een alternatieve carrière in de cultuursector uit te bouwen.
- > Brussels beleid kan op verschillende manieren concreet bijdragen aan een verduurzaming en diversifiëring van creatief en cultureel werk in Brussel.

Het laatste decennium is de culturele en creatieve industrie een centraal thema geworden op de agenda van zowel Brusselse onderzoekers als beleidsmakers. De sector onderging zonder twijfel fundamentele veranderingen als gevolg van technologische en economische globale evoluties. De Belgische hoofdstad verschilt daarin niet van andere geglobaliseerde steden die elk hun plek dienen te zoeken in een spel van stedelijke concurrentie. Dat spel zet steden ertoe aan hun "culturele kaart" te spelen om zich op die manier te onderscheiden op het (inter)nationale toneel en zich aantrekkelijk te maken om zo positieve economische effecten te genereren. Die ontwikkeling bleef echter niet zonder gevolgen voor de werknemers binnen dit veld.

Ze dienden zich noodgedwongen aan te passen aan een meer projectmatige en geflexibiliseerde arbeidsmarkt. De gevolgen van deze ontwikkelingen voor de arbeidsomstandigheden en diversiteit van cultuurwerkers alsook de wijze waarop beleid op deze ontwikkelingen kan inspelen is het onderwerp van dit onderzoeksproject.

Ons onderzoek bestond uit vijf onderdelen:

- ① De analyse van bestaande statistische databanken.
- ② Een enquête afgenomen bij 585 creatieve werknemers.
- ③ 65 interviews uitgevoerd met verschillende actoren die actief zijn in het Brusselse creatieve en culturele veld, met name in de podiumkunsten, architectuur, socioculturele sector en het "informele" artistieke milieu.
- ④ 20 biografische interviews met opkomende en meer gevestigde podiumkunstenaars.
- ⑤ 2 focusgroepen met beleidsmakers, artiesten en culturele ondersteuningsdiensten.

Op basis van dit onderzoek komen we tot drie belangrijke vaststellingen.

Ten eerste is de culturele en creatieve industrie, met 4,5% van de totale werkgelegenheid in het Brussels Gewest, een economisch zwaargewicht. De mode-industrie is de grootste werkgever, maar ook de audiovisuele, de geprinte media en de podiumkunsten leveren een grote bijdrage. Wat betreft zelfstandigen zijn de cijfers nog hoger, zo'n 8,0% van alle zelfstandigen in Brussel kunnen binnen de culturele en creatieve sector gesitueerd worden.

Ten tweede zijn de objectieve werkomstandigheden van cultuurwerkers dikwijls precair, onzeker en onstabiel. Tegelijkertijd ervaren werknemers ook enkele voordelen van dit flexibele regime omdat ze graag autonoom en zelfstandig werken, hun werkuren flexibel kunnen bepalen, van de afwisseling houden en de mogelijkheid tot persoonlijke ontwikkeling hoog in het vaandel dragen. Ze scoren dan ook hoog op subjectieve arbeidstevredenheid. Om economisch te overleven hebben cultuurwerkers strategieën ontwikkeld om het werk leefbaar te houden en om de hoge werkrisico's zoveel mogelijk te verminderen: o.a. door het combineren van verschillende jobs, het diversifiëren van hun activiteiten, en het samenwerken

om risico's te spreiden. In dit type van economisch regime zijn het enkel diegenen die graag risico's nemen én het zich kunnen veroorloven om risico's te nemen omdat ze over voldoende sociaal en/of economisch kapitaal beschikken om hun creatieve roeping waar te maken, die het overleven en een succesvolle carrière uitbouwen.

Ten derde geldt voor alle culturele en creatieve sectoren dat de artistieke en creatieve beroepen gekenmerkt worden door een gebrek aan socio-demografische diversiteit. Dit is het geval voor gender, leeftijd en migratie-achtergrond. Bovendien zijn deze beroepen, met uitzondering van ambachten- en modeprofessionals, hooggeschoold. We zien dat zowel vrouwen, individuen met een migratie-achtergrond als inwoners van achtergestelde Brusselse wijken minder aanwezig zijn in de creatieve kernberoepen. Deze artiesten ervaren verschillende obstakels in de uitbouw van een stabiele loopbaan, variërende van gebrekkige steun door de eigen familie, het ervaren van bestaande artistieke werelden als 'witte bastions' en de impact van racisme en *typecasting* tot het gebruik van andere culturele referentiepunten die niet altijd met het nodige enthousiasme in de bestaande sector worden ontvangen. Mede als

gevolg van deze hindernissen proberen opkomende, informele artiesten uit de Brusselse achtergestelde wijken op een andere manier hun artistieke activiteiten uit te voeren en doen ze een beroep op alternatieve lokale alsook internationale culturele netwerken.

Onze bevindingen tonen het niet te onderschatten belang van de culturele en creatieve industrie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aan. Tegelijkertijd wijzen ze echter op een persistent gebrek aan diversiteit en duurzame werkomstandigheden.

Conclusie

1.

Het oprichten van een cultureel orgaan dat coördineert tussen de verschillende Brusselse structuren – de VGC, de COCOF en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de 19 gemeentes.

Op dit moment is de onwetendheid tussen de taalgemeenschappen over de gebruikte decreten, procedures en filosofieën groot. Daarnaast zouden de verschillende gemeentes hun cultuurbeleid via deze structuur beter op elkaar kunnen afstemmen.

Beleidsaanbevelingen

2.

Het oprichten van een meertalige culturele promotiedienst en informatiedienst en portaal (NL, FR, EN) om het specifiek Brusselse cultuuraanbod te promoten en om te fungeren als eerstelijns toegang voor artiesten tot de creatieve en culturele sector in Brussel.

Visit.Brussels kan deze rol nog meer naar zich toetrekken. Deze dienst zou alle informatie over culturele subsidies, de cultuursector en de institutionele structuur in Brussel kunnen bundelen en verspreiden. Daarnaast kan het de cultuurwerkers helpen bij het ontwikkelen van artistieke netwerken, het aanvragen van het artiestenstatuut en het indienen van subsidiedossiers bij de verschillende administraties. De huidige bestaande structuren zoals Kunstenloket en Smart zouden moeten betrokken worden bij de uitbouw hiervan.

3.

De diversiteit binnen de culturele sector promoten door de advies- en beoordelingscommissies van de verschillende administraties actief op het vlak van cultuur in Brussel, met name de commissies van de Vlaamse Overheid en de COCOF, representatief te maken aan de Brusselse bevolking.

Aan Vlaamse kant kan dit betekenen dat er aparte commissies voor Brussel moeten komen. Daarnaast is het een goed idee om open en transparante aanwervingsprocedures te installeren binnen de culturele instellingen. Nu gebeuren aanwervingen nog te veel achter gesloten deuren, wat de homogeniteit in de hand werkt. Daarnaast zouden Brusselse culturele instellingen minimum een medewerker in dienst kunnen nemen met een migratie-achtergrond om zo de diversiteit binnen de culturele sector op een duurzame manier te versterken.

4.

Beginnende artiesten te ondersteunen door nieuwe initiatieven te valoriseren en door het openstellen van leegstaande gebouwen als werk- en presentatieruimtes waar artiesten kunnen experimenteren en creëren.

Het bovenvermelde coördinatieorgaan in samenwerking met Perspective.brussels ("spot.brussels" project) en organisaties zoals Toestand en Communa kunnen op Brussels niveau leegstand in kaart brengen en cultuurwerkers in contact brengen met en mediëren met de eigenaars van de gebouwen. Daarnaast zou het helpen om een stage-programma te installeren dat training en stages binnen culturele organisaties financieel bekostigt en dat stagairs een effectief loon uitbetaalt. Onbetaalde stages spelen een rol in het creëren van ongelijkheid en het blokkeren van de toegang voor mensen van een kansarme achtergrond binnen de sector. Het Brussels Gewest kan hier een voortrekkersrol in spelen omdat stages onderdeel uitmaken van de regionale bevoegdheid van werk en economie.

De Keere K. & Swyngedouw E.,
Wie is er welkom in de creatieve stad?,
Sociologos 39, 2018, pp. 203-209.

Mauri C. A., Vlegels J., Amez L., Lazzaro E.
& Ysebaert W., *The Cultural and Creative Economy
in the Brussels Capital Region*, 2017, Brussel: VUB.

Mauri C. A., Vlegels J. & Ysebaert W.,
*The Cultural and Creative Economy in the Brussels-
Capital Region*, Brussels studies 126, 2018, pp 1-26.

Rinschbergh F. & Eubelen D.,
*Les « industries culturelles et créatives » : Perspective
multi-scalaire et état des lieux à Bruxelles*, working
paper, 2015.

Online beschikbaar:
workccsbrussel.wordpress.com

Rinschbergh F., Swyngedouw E. & Vlegels J.,
*Cultural & creative industries in Brussels: creativity
in a divided city/la créativité dans une ville divisée*,
VUBPRESS, Bruxelles/Brussel, 2018.

Vlegels J. & Ysebaert W., *Creativiteit, diversiteit en
werkomstandigheden: een analyse van de drietand
van culturele en creatieve arbeid in België*, Sociologos
39, 2018, pp. 210-241.

Auteurs en project

Het onderzoek voor het project
“The Diversity of Work in the Creative
and Cultural Industries” werd uitgevoerd
door François Rinschbergh (ULB/USL-B),
Eva Swyngedouw (VUB) en Jef Vlegels
(VUB) onder leiding van Jean-Louis Genard,
Judith Le Maire, Christine Schaut,
Karel Vanhaesebrouck, Bas van Heur
en Walter Ysebaert.

Contact

Bas van Heur
Cosmopolis Centre for Urban Research,
Vrije Universiteit Brussel
bas.van.heur@vub.be